

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ “СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема:

Диференциална диагностика на дислексичната симптоматика на учениците в началното училище

докторант: **Константина Кутра**

за присъждане на образователна и научна степен „доктор”

област на висше образование: **1. Педагогически науки**

Професионално направление 1.2. **Педагогика**

Докторска програма: **Специална педагогика**

Научен ръководител: *проф. д-р Цанка Попзлатева*

Рецензент: *проф. д-р Емилия Евгениева*

1. Актуалност на проблема

Съвременното променящо се общество непрекъснато създава нови предизвикателства пред класическите модели на функциониране на социалните и личностните реализации. В този смисъл състоянието на грамотността е един от крайгълните камъни в съвременната парадигма. От една страна, социалната система и възможностите за комуникация са наситени с разнообразни софтуери, които променят профила на класическата грамотност. От друга, умението за справяне с текстови масиви продължава да бъде необходимо и жизненоважно. Затова темата, свързана с проблемите на процеса на ограмотяване и способност за използване на писмен текст, е актуална и значима.

2. Кратки биографични данни

Представената автобиография от Константина Кутра дава основание да считам, че разработеното дисертационно изследване е резултат от натрупания практически и теоретичен опит на учител.

3. Общо представяне на получените материали

Представените дисертационна разработка и автореферат, публикации и автобиография отговарят на изискванията за етапа на обсъждане на разработката.

4. Съдържание на дисертационния труд

Дисертацията има обем от 218 страници, от които 184 основен текст и 17 страници библиография, както и 17 страници приложения. Дисертацията включва въведение, четири глави, библиография и приложение с въпросник. Разделът с изследването представя 38 таблици и 43 диаграми.

В структурно отношение частите обхващат основните аспекти на изследването - теоретична постановка на проблема, изследователска програма и анализ на получените данни, приноси. Текстовото съотношение между първите три части е балансирано и следва логиката на етапите на изследването.

Уводът поставя концепцията на проблема и структурата на текста на дисертацията. Обръща се внимание на влиянието, което оказва дислексията върху цялостното развитие на учениците и техните социални взаимоотношения. Подчертава, че дислексията може да бъде възпрепятстващ фактор за процеса на обучение. В този смисъл ранната диагностика и интервенция е ключов момент за откриване на затруднението в четенето и писането, както и създаването на терапевтична програма и разработване на подходящи учебни материали. Докторантката обръща внимание на теорията за множествената интелигентност и възможностите за прилагане на нейните принципи при разработване на програми за ранна интервенция на ученици с дислексия.

Първа глава поставя на разглеждане проблемът за дислексията и описание на характеристиките ѝ. Обръща се специално внимание на влиянието, което оказва върху и други процеси в развитието на личността. Прави се опит да се опише мултифакторен модел на дислексията и на това основание да се изведат възможностите за правене на диференциална оценка. Направен е анализ и на профила на педагогическата оценка на дислексията. Своеобразно обобщение на тази част е систематизирането на параметрите на индивидуалния подход за работа с ученици с дислексия. Очертано е значението на

психологическата подкрепа в процеса на работа и обвързаността между специалистите при създаването индивидуалната и рехабилитационната програма. По този начин поставя и един от акцентите на разработката – екипността при работа с ученици с дислексия.

Втора глава представя системата от изследвания на дислексията. Систематизирани са различни аспекти на терапевтичните подходи към проблемите на децата с дислексия, които се използват в училищното обучение. Това е направено след анализ на моделите на изследване, които се прилагат при деца с дислексия. Обърнато е специално внимание на изследванията в Гърция. Главата завършва с критично резюме, което дава основанията за направената след това изследователска програма. Обръщам специално внимание на представеното критично резюме, тъй като то показва уменията на докторантката да структурира теоретични постановки и да ги привежда в съответствие с конкретния проблем. Това дава основание да се очаква конкретни научно-практически приноси от изследването, които да са авторски мотивирани.

Трета глава представя методологията на изследването. Основното, около което се концертира вниманието на изследователя е иновативността в образователните практики, които да повлияят и подпомогнат процеса на преодоляване на значителни проблеми в четенето и писането на учениците с дислексия. Проведен е формиращ експеримент със сто деца, съответно 50 експериментална и 50 контролна група. Наблюдавани са два параметър на четенето: гладко четене и разбиране на текст. Използвана е разработена през 90-те години методика.

Формулирани са три хипотези, които проследяват зависимостта между разработения педагогически подход и способността за четене. Проследените различни параметри на техниката за четене показват степента на подобряване на уменията за четене. Наблюдението на ефекта от подобрената способност за четене е обвързана и с анализ на промяната в учебните постижения на учениците.

Прави впечатление, че текстовете, които са взети са от различни източници и с различен начин на разпространение, както на хартия, така и електронни. Това е важна особеност, доколкото говорим за нова генерация деца, при които дигиталната информация е начин на живот. Друг е въпросът, че дигитализацията промени и начина на чете, но това се отразява по-скоро на по-големите ученици, а и все още не е предмет на активно изследване в педагогическата теория.

Текстовете не са анализирани на лексикално ниво, което би дало допълнителна информация за качеството на проведеното изследване. На този етап разработването на иновативния подход текстовете се идентифицират само по дължина и принадлежност към детската литература.

Представен е подхода при провеждане на изследването и отношението между изследвателя и педагозите в класовете.

Трета глава е посветена на анализа на събраните данни. Данните са представени коректно и следват логиката на изследването. Анализирани са по количествени показатели и е направен статистически и качествен анализ.

Количествените резултати са представени последователно от първото и следващите измервания на четене на думи и текстове. Последователно са дадени едносрични, двусрични и многосрични думи и са представени средните постижения при изследваните групи ученици.

Разбирането при четене на текстове е представено първо с количествените резултати за различните измервания. Това дава възможност да се проследи динамиката на процеса от гледна точка на практическото изпълнение на задачите.

Представената динамика на групите в различните етапи на експеримента е интересна и показва динамика в уменията, което потвърждава необходимостта от създаване на специална програма за преодоляване на проблемите с четене и писани на учениците. Специално внимание заслужава и оценката на текстовете. Представената статистика дава основание да направим следните допълнителни изводи за изследователските умения на докторантката.

Първото е свързано с подбора на текстовете. При различните измервания се наблюдава близко подобряване на уменията за разбиране на текстовете. Може да се приеме, че текстовете са подбрани по системни показатели и придобитите умения от формиращия експеримент се проявяват устойчиво при всички текстове. Между първо и второ измерване. При третото измерване, подобрената техника за четене показва, че натрупването на опит при учениците с дислексия от един момент нататък променя и качеството на усвояваното умение. Промяната в интензивността може да има различни причини и те би могло да се анализират допълнително от изследвателя.

Второто е свързано с подбора на два параметъра на четенето – гладко четене и разбиране. При него се очертават доста от характеристиките на функционалната грамотност, част от която е и дигиталната грамотност. Работата с текстова информация във виртуалното пространство е пряко свързана с четенето на думи, което е работата с ключови думи при търсене на информация, както и четенето на кратки текстове от двестатриста думи, което е параметър в четенето с разбиране на изследването. В този аспект също има възможност за допълнителни наблюдения и анализи от страна на докторанта на следващ етап.

Отчетените средни стойности при различните измервания в различните по дължина групи от думи показва, че при наличие на дислексия е трудно четенето дори на кратки думи. Докато след проведения формиращ експеримент кратките думи се прочитат значително по-лесно. Това предполага, че при въвеждането в дейността на учителя тази методика за работа с учениците с дислексия, то биха се подобрявали уменията им пропорционално на времето на работа с нея и при четенето на многосрични думи.

Специалното внимание, което отделям на изследователските умения на докторанта има за цел да предпостави следващия етап от нейното професионално развитие в областта на образованието. То може да бъде насочено към разработване на малки системи от текстове и задачи към тях, които да бъдат в полза на родителите и учителите. По този начин посочените приноси на изследването ще намерят своя практически еквивалент.

5. Бележки и препоръки по съдържанието на изследването

1. Направената разработка има своето практическо приложение за системата на образование и по-конкретно за обучението на учениците с дислексия. Данните, които са събрани дават възможност за много по-детайлизирано представена дискусия и съответно на това разработване на практически насоки за педагози и родители. Във връзка с това препоръчвам да се продължи работата по направеното изследване и да се развият практически насоки.
2. Подбраните думи може да бъдат представени и в сравнителен план с лексиката, която усвояват учениците в училище. Тогава методиката ще има допълнителен

ефект върху успеваемостта на учениците, тъй като те ще разработват в индивидуалната си работа точно учебната лексика, необходима в процеса на обучение.

3. Анализът на събраните данни може да бъде много по-обстоятелен и да покаже допълнителни детайли от промяната на техниката на четене с представената методика.

6. Приноси от дисертационното изследване

Представените приноси следват логиката на изследователската програма. В тях може да бъде в значителна степен по-ясно заявено авторското постижение. На този етап са оформени в значителна степен по-общо. Това не ги прави по-малко значими.

7. Автореферат.

Представеният автореферат отговаря на изискванията като обем, структура и съдържание. Преди неговото окончателно представяне за архив, се налага да бъде прегледан още веднъж, тъй като забелязах неточно преведени термини – вместо многосрични думи, мултиезикови думи.

Представеното в дисертационния труд изследване е на необходимото научно равнище, без претенциите да бъде изключително постижение.

Смятам, че дисертационният труд отговаря на всички изисквания за подобен род научни разработки. На тези основания и предвид общото положително впечатление от компетенциите на докторанта с професионална убеденост предлагам на уважаемите членове на Специализираното научно жури да дадат своя положителен вот за придобиване на образователната и научна степен "доктор" на Константина Кутра.

1. 09.2021

Рецензент: _____

Проф. д-р Емилия Евгениева